

lassabban, tisztán, rendetlenül, színes fantáziával vagy ügyetlenebbül, egyéni elképzelés nélkül, segítséggel. Produkciójuk, munkához való viszonyuk sok értékes, lényeges megfigyelési adalékot nyújt a nevelőnek.

A *napközis tanulmányi munka* igen nehéz feladatot jelent az első hetekben, hónapokban. A tanuláshoz szükséges füzetek, könyvek, eszközök előkészítését, elhelyezését, az írásbeli munkák elkészítéséhez, megkönnyítéséhez vezető mozgásgyakorlatokat is meg kell tanulni. A feladatok megoldását 45 percbe kell sűriteni, ugyanakkor a kisgyermek felfogóképessége, reakciója nem egyformán gyors, figyelmük lankad, hamar elfáradnak. Rugalmas tanulásirányítással, munka közbeni frissítő tornával, utánzó és játékos mozgással szoktunk a fáradságon segíteni, túljutni. Beszédképességfejlesztés, játékos számlálgatást egyéb foglalkozásokon is végzünk, javítjuk az első-sők mondat szerkesztését, hangsúlyozási hibáit, ügyelünk a helyes ejtésre. A már olvasni vagy számolni tudó pájtásokkal önálló feladatokat végeztetünk, hogy a felzárkóztatást igénylőkre több idő jusson. A feszes és néha túlszabályozott tanítási órák helyett így élvezetesebb, hangulatosabb a napközis tanulási idő.

Kis elsőseink érdekében akkor tudunk eredményesen munkálkodni, ha *szoros és elmélyült a kapcsolatunk a tanító párunkkal*, szeretettel ötvözött, de azonos a követelményrendszerünk, egymásnak visszajelzést adunk észrevételeinkről, kölcsönösen figyelemmel kísérjük egymás munkáját, segítőtársnak tekintjük a másikat.

A *szülőkhöz fűződő kapcsolatunk* nemcsak a kezdeti iskolai szakaszban nagy fontosságú, de a későbbiekben is nélkülözhetetlen. Már a májusi, ún. „össz-szülői értekezleten” megismerkedünk, akkor is és év elején is kérjük, hogy „bizalommal forduljanak hozzánk, a kisgyermek beillesztését az iskolai környezetbe, ill. az iskolai követelmények teljesítését csak összefogással tudjuk zökkenőmentessé tenni, megvalósítani. A napközis nevelő a szülővel való napi találkozások révén állandó kapcsolatot tud fenntartani, észrevételeit folyamatosan elmondhatja, a problémákban osztozhat. Nehézségeink csak abból fakadnak, ha elvárásainkat nem erősíti meg a család, ha az önmagukkal foglalkozó szülőknél elsikkad a gyermek nevelése. A felelősségérzettel rendelkezők nagy tábora szívesen fogadja segítségünket, tanácsainkat, értékeli az iskola erőfeszítéseit, és ezáltal gyermeke számára is könnyít az átmenet gondjain, egyszerűbben oldja meg a problémáit. A kiegyensúlyozott családi és iskolai környezetben élő tanuló előnyösebb tulajdonságokat visz magával további életútján, s egy újabb környezetbe történő belépése, beilleszkedése is problémamentesebbé válik.

A napközis nevelők széles tábora sokat tehet annak érdekében, hogy az óvodai alapokra szervesen épülő iskolai tevékenységek, a napközis élet szervezettsége révén az iskolakezdés sok családban és a kisgyermek életében újabb örömök forrása lehessen.

SZOLNOKY KÁLMÁN

Győr

A pedagógia tudomány voltáról

Az utóbbi években visszatérő kérdésként merül fel a pedagógia tudomány volta. Ez a kételkedés, ez a szkepticizmus nemcsak publikációkban érhető tetten, hanem a mindennapi pedagógiai munkában is, ahol egyes szakemberek, egyes gyakorló pedagógusok is kételkednek olykor abban, hogy a pedagógia tudomány-e! Nem új dolog,

hogy egy tudomány tudomány voltát megkérdőjelezzük. Megtették ezt már a régiek is (pl. történelem, Schopenhauer). Sokféle megközelítése lehetséges a pedagógia tudomány voltának bizonyítására. Egyik út magából a tudomány fogalmából indul ki, s azt vizsgálja, hogy az illető diszciplínának van-e vizsgálódási tárgya, amely elhatárolható más diszciplínáktól, van-e sajátos kutatási módszere, saját fogalmi rendszere, nyelvezte, továbbá állapít-e meg törvényeket.

Johann Friedrich Herbart óta tudjuk, hogy a pedagógiának van saját tárgya, sajátos kutatási módszere, fogalmi rendszere és törvényei. Bár kézenfekvő lenne, hogy amikor a pedagógia tudomány voltáról elmélkedünk, az előbbieken említett kondíciókat lépésről lépésre bizonyítsuk. Ám, hogy most mégsem ezt teszem, azaz nem induktív úton kívánom bebizonyítani azt, amit Herbart óta ismételtelen sokan bebizonyítottak, és ma már evidenciaként kezelhető, az azért van, mert egy sajátságos összehasonlítás útján lehetőség kínálkozik a pedagógia tudomány voltának gazdagítására.

Társadalomkutatók, szociológusok már összehasonlították a pedagógiát az orvostudománnyal.

Ezúttal azonban a pedagógia és az orvostudomány egy-egy jellegzetes szeletével foglalkozom: a didaktikával és az anatómiával, azaz oktatástannal és bonctannal.

Arisztotelész korában csak az állatokat boncolták. Erről szól Arisztotelész *De partibus animalum* című műve. A *corpus hippocraticum* a boncolás nélküli megfigyelésre, lefolyásra vonatkozik. Az újkor kezdetén az első anatómiai rajzokat Michelangelo és Leonardo da Vinci készítette, majd nemsokára megjelentek az emberi anatómiával foglalkozók (Fallopia, Eustachio), és közülük is kiemelkedik Vesalius, aki a XVI. század nagy anatómusa, végigjárta a páduai, pisai és bolognai egyetemeiket, és megírta munkáját *De corporis humani fabrica* címmel. Az orvostudomány valójában ekkor indul fejlődésnek, amikor az anatómia elismert diszciplínává válik.

A didaktika ókori előhírnöke Szókratész, aki bevezeti az induktív vizsgálódást és a fogalmi meghatározást. A szókratészi módszerek ma is ismertek, úgymint a beszélgetés, illetve a rávezetés, a tanító és a tanuló együttműködése, az önismeret. Comenius a tanító művészetet szellemi könyvnyomtatásnak nevezi. Otto Willmann a didaktikát alkalmazott tudománynak tartja, és a századfordulón tart egy előadást, amelynek a címe „Die Didaktik als Program, als Versuchs- und Studiengebiet als Wissenschaft”, azaz a Didaktika mint program, mint kísérleti és tanulmányi terület, mint tudomány (Freiburg 1904).

E nagyon pontszerű kultúrtörténeti betekintésből is látható, hogy a didaktika nélkülözhetetlen a pedagógia számára, az anatómia nélkülözhetetlen az orvostudomány számára. Ez a nélkülözhetetlenség annyit jelent, hogy e tudományokban alapvető szerepet töltenek be. Az orvostudomány nem művelhető anatómia nélkül, a pedagógia didaktika nélkül.

A nélkülözhetetlenség, az alapvetőség megállapítása után más megegyezés is alálható a két tudomány között.

A középkor hét szabad művészete tulajdonképpen tudomány volt. Ekkor a tudományokat inkább művészeteknek nevezték. A 7 szabad művészet e megítéléséből alán egyedül csak a zene (muzika) kivétel. Talán középkori nomenklatura is visszaár a korántsem középkori könyvek anatómiameghatározásához, de tény, hogy művészetnek nevezik az anatómiát. A Herder Lexikon írja: „die Anatomie = die Kunst, den menschlichen Körper zu zergliedern...”. Egy másik szótárban olvasható: *Zergliederungskunst oder Lehre, oder Lehre vom innern Bau...* Vagyis Herder szerint az anatómia művészet, emberi testet boncolni, vagy az anatómia boncoló-

művészet vagy tanulmány, vagy a belső felépítés tana (tudománya). Pedig most nem a művészeti anatómiáról beszélünk! (Vö.: *Artes mechanicae*.)

A didaktikában ki ne hallott volna arról, hogy a tanítás nemcsak tudomány, hanem művészet is. Az előzőekben említett Comenius is tanító művészetről beszél. A művészet mintha a didaktikában (pedagógiában) „kézzelfoghatóbb” lenne. Gondoljunk csak arra, hogy az empátiához is kell művészi érzék, és ismeretes egy módszer is, az intuíció, amely a didaktika művészetjellegét támasztja alá.

Kulcskérdés a két tudomány összehasonlításában, a tudomány voltának bizonyításában, hogy van-e önálló tárgya. Ebben a kérdésben azt kell mondani, hogy mindkettőnek van önálló tárgya. Mégis sokan a pedagógiát (didaktikát) azzal vádolják meg, hogy nincs tárgya. És az anatómiának?

Látszólag egyszerű a válasz: A didaktika tárgya az emberi értelem (fejlesztése, dinamikája — Vajon van-e értelem fejlődés nélkül?), az anatómia tárgya az emberi test (és dinamikája, működése... funkcionális anatómia).

Az anatómia tárgya az élő test szerkezete és működése, a didaktika tárgya az emberi értelem működése és fejlesztése. Az egyik az élő test szerkezetével, a másik az oktatási folyamat szerkezetével foglalkozik. A két tudomány tárgya tehát strukturált. Mindkettő rendszeres.

Ezek után vizsgáljuk meg, hogy mi kerül az anatómia, és mi kerül a didaktika kése alá. Az anatómia kése alá kerülhet állat (zootomia), növény (phytotomia), ember (antropotomia). Sőt magán az állatanatómián belül van például kutyaanatómia (kynotomia), lóanatómia (hippotomia), szarvasmarha-anatómia (bootomia). Tehát az anatómia kése alá kerülő tárgy változhat, nem kötődik mint tudomány egyetlen tárgyhoz sem.

A didaktika kése alá az emberi értelem fejlesztése (nevelése) kerülhet. Itt most tantárgy-pedagógiákról kellene beszélnünk. A matematika didaktikája, a kémia didaktikája, a fizika didaktikája, az írástanítás didaktikája, a felsőoktatás didaktikája, a felnőttoktatás didaktikája, közeledve az általánosabb felé.

Az anatómia és a didaktika is tudományának tárgyát státuszában és funkciójában vizsgálja. A szorosan vett tárgya azonban nagy változatosságot mutat, hiszen lehet növényanatómia, állatanatómia, emberanatómia, lóanatómia stb., ugyanígy a didaktikában is ez a változás jelentkezik: olvasástanítás didaktikája, kémia didaktikája, földrajz didaktikája stb.

Mintha az anatómia és a didaktika jelentősége inkább a módszerben lenne. Éppen ezen a ponton támadták sokan a pedagógiát, hogy csak módszer. A didaktika az emberi értelem fejlesztése, ahol az egyes tárgyak csak eszközök a cél megvalósításához. Az emberi értelem viszont nem fogható meg, nem tapintható. Az anatómia esetében megfogható, tapintható, de éppúgy változó tárgyai vannak. Az anatómia strukturált a kése alá tett tárgynak megfelelően, a didaktika is strukturált az emberi értelem fejlesztésében a kémia, a fizika, a matematika didaktikája által. Az anatómia a határos, a behatárolt fizikai lehetőség (kutató számára még nem mindig), a didaktika egy be nem határolható (mégis mérhető), önmagába visszatérő tudomány. Az anatómia a végebb, a didaktika a végtelen variációra nyílik.

Felvetődik a kérdés, ha mindkettőben olyan fontos a módszer, akkor hol vetődik fel ez nagyobb mértékben. Nyilván a didaktikában, ahol a kutató is, az oktató is saját maga tárgya.

A természettudományok az egzaktat, a mérhetőt keresik, hogy ebből vonhassák le a következtetéseket, alkothassanak fogalmakat, törvényeket. A pedagógiát (didaktikát) e téren is sok vád érte.

De miközben az egzaktat keresték a pedagógiában (vagyis az állandót, ami nem változik), mégsem nyugodtak meg, amikor Herbart fokozati rendszere megvalósult, azonnal akadtak ellenzői. Pedig Herbart rendszere egzakt. Az érv az volt a merevség mellett, hogy nincs tekintettel a tárgy sajátosságaira. Csak kevesen gondoltak arra, hogy az állandó (egzakt) didaktika mellett a sajátosságokat éppen a tárgy (más tudomány) szállítja.

Mindezekből következik, hogy a didaktika és az anatómia egy általános tudomány, mert közvetlen tárgya változó. Akkor van-e általános anatómia vagy általános didaktika? Érdekes módon az előbbieken említett herbarti rendszer megvalósulása mintha testet öltene, vagy mintha az általános tudomány itt-ott felbukkanó lehetőségei bukkannának fel; kidolgozták a nyelvtanítás (általános) didaktikáját. Sok nyelvre megfelelő, általános lépéseket ír le...

Összefoglalóul megállapíthatjuk, hogy az anatómia és a didaktika tudományok az orvostudomány és a pedagógia (neveléstudomány) szerves részei. Annak ellenére, hogy az anatómia természettudomány, sok pontban megegyezik a didaktikával, mégpedig olyan alapvető kérdésekben, mint a tudomány tárgya. Az anatómia egy olyan orvostudomány része, egy olyan orvostudomány kiszolgálója, amely az emberi szervezet egyensúlyát kívánja minduntalan helyreállítani, ez az egyensúly-helyreállítás az organizmuson múlik elsősorban (hozzáségit a gyógyuláshoz). A didaktika társadalomtudomány (szellemi tudomány), amelynek előnyös az értelem és lélek egyensúlytalansága (motiváció, kreativitás), amely szüntelenül fejleszteni akar, de ez elsősorban az értelem és a lélek munkája (hozzáségit a tudáshoz).

A XVIII. században Bolognában la dotta-nak (a tanultnak) nevezték azokat, akik (nők) valamely tudományban előrehaladtak. Ebben a században működik az első női anatómiaprofesszor a bolognai egyetemen, Anna Moranda Manzolini, és ebben a században indul útjára Oldenburgból a német Johann Friedrich Herbart, aki megteremtí a tudományos pedagógiát. Azóta sok-sok év telt el, sok-sok kört húztak azóta e tudósok tudása köré, de valójában: mennyit és milyent?

